

2. sz. melléklet

A Szász-kéziratnak (a 2. szövegváltozatnak)
a pályam szövegét leltér sorai

JÓZSEF CSÁSZÁR

Tragoedia öt felvonásban

Írta: Szász Károly

A 2. változat új szövegrészei:

(új szöveg: félkövér betűvel)

A 2. változathoz kihúzott szavak, szövegrészek:

(kihúzott szöveg: áthúzva)

Személyek

RSY LAJOS gróf }
} f ispányok
DETREK RY PÁL gróf, ifjú f úr }

SZÉCSY PÉTER gróf, ILONA testvérbátyja.

~~SONNENTHAL, kérelmező.~~

ELS NEMES.

MÁSODIK NEMES.

HARMADIK NEMES.

~~VINTERNÉ, kérelmező.~~

ELS FELVONÁS

A sor száma a
pályam ben:

József, mint gróf Falkenstein, vadászruhában j . Vele gróf Rosenberg és Vadász.)

- 10 Nép nyomorultabb re!
(hozzálép) (a hajókúhoz lép)
Földi, hej!
- 20 Németnek állítsz? – ~~Am~~ **Hja**, elég magyar
- 35 Ki a halott?
Nem tudják kelmetek?
Hol voltak? Hát a nagyméltóságú gróf,
- 45 A végs magyar
Talán, **ki még anyámnak ellenállt,**
Mint sziklak , olvasztó napsugárnak.
S az utolsó magyar ha volna, mint

Én értem azt: nem bánám! Büszke nép,
De büszkesége **kincsét sz kkezün**
Elzárja, hogy kamattalan hever.
Magának üdv, nem hasznos senkinek,
Máskép lesz ez még! (fen)

65 Pihenni. Jobbágy s marha, egyiránt **egyaránt**

Hajdú, nekünk: hogy egy borozda **barázda** hosszant

88 s arannyal fizesse

Hóbortos kedvtelésit!

Nincs kedve egy borozdát **barázdát** szántani

Ily taksa mellett? – Én megengedem,

Akár az egész d l t! – A társa, lám

95 Már a borozda **barázda** végén jár.

Csodás kalandot! Amióta áll **Mióta a világ:**

—Vagy forog a világ: ember meg nem ért

110 Ilyesmit! – Végre is terhemre van.

Jó, **étvágy készít nek,**

Megízélni – mint a kaáviárt!

MIND

(kítőr bámulattal)

150 A császár!

175 Szegény, szegény nép! Én **nekik** vigasztalást

Akartam adni nekik; elhítenni

Ámbár Habár hazudtam, ég bocsássa meg!

182 Országainkban nem leend tovább

Földhöz kötött; kipányvázott, barom

Gyanánt a munkás nép: **pór; is** szabad

205 **Ezt már** szivesen Talán

Vár jobb ebéd, a grófné asztalán.

Legalább jó ebédhez juthatunk.

Csak szenvedés, . **A** a fájdalomnak sehol **el nem**

245 **Lehet kobozni** Meg nem tagadja szent jogát. Mi boldog:

272 Nem vendégnek való

Hely most e gyászlak **ház. Felségednek kivált**

Se most, se máskor. Vagy nincs e hideg

Fogadtatásban része annak is,

Hogy németek vagyunk tán épen a

Császár szolgái? Oh, ez a nyakas

Magyar! Gyászába' sem felejtí el

A gyűlöletét. Felséged itt magát

**Csak megalázza. Ily alattvalók
Miatt felejt, hogy császár? -**

Felségedre is

Ugyan gondolja meg — mi kényelem
275 Vár itt? —

JÓZSEF

Ugyan, Rosenberg, mit beszél

Örökké kényelemre! — Hát mikor

Sziklák között, erdőn lepett az éj?

S éjféltre villám s zápor szakadt?

Volt ott külön szobánk? Jó vaesora?

280 Vagy pelyhes ágy? S emlékszik, mégis én

Mily jól aludtam! Ön követel bbb,

De megbocsátom — nem volt katona.

ROSENBERG

S felséged az? A császár! — Bár egész

Utunk mi más: mint feledése annak

285 Hogy felséged a császár —?

JÓZSEF

(hívve!)

S nem vagyok!

Nem, nem, Rosenberg, császár nem vagyok!

Nem is

Vagyok, a gyász lakában. Nem vagyok,
Különben sem vagyok császár.

299 Nem fáj, fiának, hogy csak másnak ad!
Kerül a sor majd. — Csöndesen!

300 De miről is beszéltünk? Úgy, igen!

Ön nem katona, én meg az vagyok:

Az anyám katonája! No, de jó —

A legjobb értelemben! A sereg s az

Egész hadügy van bízva rám. S minél

305 Magosb a tisztünk: annál hasznosabb

Ismerni mindazt, mit a legutolsó

Közember ismer. —

320 Testvére helyett', ki távol jár, jövénk

Osztozni szíve s háza bánatán. —

Szíve bánatán

**Osztozni jöttünk a testvér helyett,
Kit kötelesség innen messze tart.**

ILONA *(magában)*

Óh, jaj nekem: a császár! — Mit tegyek?

Mit mondjak? Óh, de bátorság, szívem,

Hisz — nem ismer...

Bátyám, szegény bátyám, mért kell reád

**Gondolni most, hogy atyád átka is
Eszembe jusson.**

(*fenn*) Grófn , valami sítja úgy nekem, hogy
A szellemeknek országába' **honába'** sokszor

JÓZSEF

— Hallgasson reám,
— Különbentől félek, a szívem
— Reped meg. Ön nem érti? Óh, szegény, **mit ért ön! Azt**
Szegény Rosenberg! Azt csak **megérti** tán,

JÓZSEF

366 Mindig, csak itt nem!

ROSENBERG

**Hát nem csalódtam: ismer s alak
A grófné? –**

JÓZSEF

**Ismeretlen s ismer s.
Hallgassa meg Rósenberg, mert különben
Félek, szívem reped meg. Ön nem érti?**

JÓZSEF

Én láttam –

ROSENBERG

— És mir l

385 Tudhatta meg felséged, hogy melyik
Volt, akit l jött, annyi sok közül?

Ah! valóban?

Felséged ezt nem mondta még soha.

JÓZSEF

— Hogy' tudni meg, melyik fa vagy bokor
— Hullat virágot? Gyöngé ága is
— Utána hajlik, megrázkódva, mintha
390 — Sajnáláná. Főlnéztem hirtelen,
— S látám a legszebb rózsát t, amely
— Ölembe hullatá virágit. Ah,

**Leirni úgy sem tudtam volna úgy,
Hogy a rend rség ráakadjon. Egy
Szép rózsát , mondhattam volna,** mely

393 Ölembe hullatá virágit

Ajkamhoz. **Elmerültem. És mid n**

405 **Egyszerre fölriadtam: –** És jó, hogy szemem el tt
Volt. Hallja csak, Rosenberg, egy setét

Álarcos állt el ttem. Egyszer
Ruhája, mint a fecske, fekete.

**Távol hazából jött e melegebb
Egályba s annak gyászát viselé.**

Csak kis keze fehérlett s abban, ah,

ROSENBERG

435 Felséged, e dologból eddig azt,
—— Mi a magyar szót s színt illette volt,
—— Nem említé; pedig talán e nyom
—— Vezette volna kereséseinket
—— Célhoz.

**S felséged örvend most, hogy föllelé
A római titok hölgyét?**

JÓZSEF

Igen.

S ezt ön csodálja? -

ROSENBERG

**És azon, hogy egy
Magyar leányban lelte föl: örül?**

—— JÓZSEF

—— Való; azokról hallgaték.

455 A felséged magos
—— Elméje tán fölülemelkedett
—— Minden különbség, s régi válfalon,
—— Mi ember és ember közt, Babel óta
—— Magoslik, ámbár felséged se lesz

460 Elég er s, mindazt avult romok
—— Gyanánt halomba döntögetni és
—— Por törmelékén, diadalmasan
—— Hatolva át, trónjáról az utolsó
—— Jobbágyinak adni jóltev kezét —

—— JÓZSEF

465 Ej, ön próféta is? Ki hitte volna!
—— No majd, no majd elválnak! És ha nem, —
—— Hová jut azzal? —

—— ROSENBERG

—— Én megfordítom:
—— S ha úgy lehetne is, — ha mindenem
—— Túl tudja tenni felséged magát:

470 Azt véli: e magyar lány is úgy?
Ez-is feledni fogja: hogy magyar?

De a magyar leány?

Feledni fogja is, hogy magyar?

**Nem jut eszébe: - hogy is mondta csak,
Rómában: „Óh, szeresd hazámat.” - Ezt
Feledheté felséged, alig soha
Nem Ha fogja elfeledni.**

JÓZSEF

—— Én sem, óh,
—— Én sem! — Én ne szeretném a magyart?
E szép országot, si koronánk

És ne is

**Feledje. meg fogja érteni,
Hogy a hazát szeretni a trónon is
Lehet; meg azt, hogy másképp is lehet,
Mint k gondolják, büszke vérei!
Hogy én jobban fogom szeretni e
Dics országot, si koronánk**

478 Gyémánt követ, e zöld bérc, völgy, halom
Dics smaragdját, annyi drága vér
Piros rubinját: **mint magok, kik azt
Sz kkebl n elkülönzik a világtól
S er szakkal letörpitik. Holott
– Bár töredéke csak önmagának –
S így is nagyobb egy f vel a többinél!
Óh, ezt, ha senki más, de megérti,
S ha majd nagyobbá tettem nemzetét,
Honát dics bbé: akkor eljövök
Kezéb l elfogadni koszorúm!**

488 Csak legyek én a császár!

MÁSODIK FELVONÁS

376 Isten hozott, hugom; gyászod letelt.
——— Enyém pedig kezd dik. Jó apát
——— Gyászol szived; de az én gyászom nagyobb:
——— Anyát, a legjobb, a legédesebb
380 ——— Anyát kesergi szívem, — a hazát.
——— Kit annyi h fiának gyásza nem
——— Bír fölüdíteni. — Özvegy házamat
——— Vedd pártfogásba, kérlek; nincs a n ,
**S most a világba lépsz megint, habár
Oly sz k világba is, mint im ez itt.
Te tétlen élni nem tudsz. Fogd azért
Fel özvegyi házam ügyét.** Nincs a n
Ki h szívével bölcsen rködött

Légy áldva érte! Ámde nem soká
Leszek vendéged. Engem int a sors
S búcsúzni jöttem.

394 **Vendéged vagyok,
S ha hasznomat vehetnéd: leányod.**

GHYMES

**Az,
Leányom. És hogy mindjárt megmutassam
Apai hatalmam: menj szobádba. Más
Vendégeket vár sz atyád. Mit k
Beszélni fognak, nem neked való,
Szelid leánynak.**

Elrémitsz.

**Ne félj,
Nem gyilkolunk, hadat nem indítunk,**

Csak legföllebb – sirunk.

Ti? Férfiak?

Mint férfiakhoz illik: vérkönyüket.

Eredj, eredj. Az érkező zaját

Már hallom.

(megcsókolja s távozásra sűrgeti)

Óh, atyám! leányod vagyok.

E csókkal véred átöntéd belém.

(el oldalt)

A Szécsy Péter lánya! – Jó apát

Gyászolt szived; – de a mi gyászunk nagyobb:

Anyát, a legjobb, a legédesebb

380 Anyát kesergi szívünk: a hazát.

Kit annyi hű fiának gyásza is

Ha bírhat felüditni?

A 2. változat új jelenete következik:

(Örsy Lajos gróf s több magyar ur, j nek)

ÖRSY

Jó napot –

GHYMES

Szegény hazánknak.

URAK

Adjon a nagy ég! *(kezet szorítanak)*

ÖRSY

Nincs senki még? mi hát elsk vagyunk?

GHYMES

Az Örsy grófok hol nem voltak elsk,

Mikor hazájok ügye szólítá!

(Detrek y Pál gróf, több magyar ur, j nek)

Isten hozott öcsém.

DETREK Y

De magam is

Ugyancsak igyekeztem! S mégis, im

Bátyám elbb járt.

ÖRSY

Én, ugy-é? De jó,

Csak járjon is mindég el l, a bár

Lassabb öregség, mert az ifju hév

Könnyen ragadna végletekre.

DETREK Y

Ily

Vezér után vakon megyek! De más –

ÖRSY

Ki?

DETREK Y

Csitt. A farkas a mesében.

(Galánthay Miklós herceg j .)

GHYMES

Én

Tudtam, hogy eljössz!

GALÁNTHAY

Kétkedett talán

Valaki benne? Megígértem.

GHYMES

Óh,

Nem, senki! És csak egymagad jöved?

GALÁNTHAY

Tudod, kevéssel járok egy uton.

De látom, itt már vannak elegen.

Itt Vas – *(kezet szorít Órsyvel)*

Pozsony – *(Detrek ynek fejével biccent)*

Ha nem csalódom, itt

(egy pár urra mutat)

Nyitrát se nélkülözzük. – Vársz-e még

Többekre?

GHYMES

Nem. Nincs is, találkozásunk

Számitva másra, mit szomszédias

Érintkezésre. Fogjatok helyet,

Barátim.

(Csöngtet. Szolgálók asztalokat hoznak, kupák, billikomokkal, s ismét távoznak. Az urak a teremben szerteszét helyet foglalnak; néhány az asztalok mellett, néhány pamlagokon.)

Utról jöttetek; nem árt

E h s ital meg. Nálam még az s

Magyar szokás van; Bécsbe még kevés

Ragadt reám. – Tessék. *(néhányek isznak)*

***(Galánthayhoz)* Herceg, te nem?**

GALÁNTHAY

Szót várok els bb.

GHYMES

Mint parancsolád.

Szó nem segít bár gondjaink okán,

Rokonkebelbe jó kiönteni

A keserűjét. Im egy éve, hogy

Szemét behunyta jó Therezziánk

És ül a trónon. Nézzetek

Körül a honban: ráismertek-e

Országotokra? Nézzétek, mikép

Áll fenekestül minden, ég felé.

Országunk épületje össze lesz

Maholnap ontva, k nem áll kövön,

Mindenfelé rom.

GALÁNTHAY

Mert építkezünk.

GHYMES

Az okos épít széthordja, szép

Lassan, ha mit leszéd; válik talán

Használható is; tiszta helyre is van

Szüksége, hol jöhet-mehet, s szabad
Mozgása van kezének. Így, barátom,
Nem építünk, csak rombolunk!

TÖBBEN

Igaz!

GHYMES

Voltak hazánknak sulyos napjai,
Török-tatárnál jobban pusztítók is,
De mindaz, amit seink reánk
Hagyának, ilyen vakmer n soh'sem
Támadtaték meg mint most.

GALÁNTHAY

És mi rossz

Van abban, amit nyitott?

DETREK Y

Minden!

GALÁNTHAY

De mégis? Hogy széttörte végre
- Mit anyja kezdte már - a Zápolya
Által jobbágyaink nyakára vert
Gyalázatos jármot? Hogy rendezé
Törvénykezésünk, mely szégyenletes
Módon maradt el a világtul, a
Tripartium kódében? Hogy avitt
Szokásainkhoz vármegyéskedünk
Vagy fölkeléseink kezdetleges
Formáihoz már nem ragaszkodik?
Mert a barátok és zárdák jogáért,
Az elnapott (?) ezer haszontalan
Kenyérfogyasztó, pennakörmöl
Tisztvisel ért kardot kötni, csak
Nem fogtok?

ÖRSY

Óh, herceg, nincs itt helyén
Gunnal tetézni fájdalminkat. - Én
Nem vitatom mindezt. Ámbár lehetne
Sokat vitatni. Ám, mind jó legyen!
De jó-é útja, módja? Mily jogon
Rendelkezik hazánkkal?

TÖBBEN

Mily jogon?

GALÁNTHAY

Hát a királyi hatalomteljesség
Az semmi?

DETREK Y

Semmi, a nemes magyar
Országgyűlése nélkül

GALÁNTHAY

És ha

El re tudja, minthogy tudja is,

Hogy a magyar nemesség csökönyös
Lessz alkotmánya mellett, – afel l
Pedig magával rég tisztába van,
Hogy jót akar s hazánkat ellenünkre
Is boldogítja.

DETREK Y

Ne akarjon engem
Magam dacára boldogítani senki!
GALÁNTHAY *(váll vonítva)*

Volenti non fit –

GHYMES

Egyet elfeledtél;
A koronát mért nem tev é fejére?

GALÁNTHAY

Én benne ezt becs löm. Nem akart
Hamis hitet letenni.

GHYMES

Hát el re

Tudá, hogy alkotmányunk gyökerére
Fejszét vetend!

ÖRSY

S nyelvünk! Nagy seink
Azzal megélték, hamis fogással
Kerüli azt ki s tol nyakunkra mást!

GALÁNTHAY

S hiszed valóban, Örsy gróf, hogy e
Nyelvével haladhatunk. Nem kell-é egész
Mivelt világ előtt szégyenlenünk,
Hogy oly szegény, s az uj eszmék magos
Röptét nem bírja meg?

DETREK Y

Maradjanak

Világ eszméi! hogyha ért k
Magyar nevem le kéne dobni!

GALÁNTHAY

Óh

Ugy nem beszélek. Részenr l, nekem
Mindegy a nyelv. Ugy élek azzal is
Mint a ruhával, amelyik csinosb
S kényelmesebb. Nem t röm a szorost.

ÖRSY

Ah, herceg ez kissé er s.

GALÁNTHAY

De úgy van.

S mi volna, kérlek, ildomosb nekünk
Simulni nyelvben, öltözetben az
Udvarhoz inkább, mintse várni mig
Hozzánk simul az, aki nélkülünk
E részben ellehet? Ha nincs egyéb
Ok: a felség iránti tisztelet

Is azt kívánja urunk, mi meg
Jobbággyai.

ÖRSY

Elég! Egy Örsy gróf
Van annyi, mint egy lotharingi gróf.

GALÁNTHAY

(gúnyosan utánozva az el bbit)

Ah, gróf, ez egy kissé er s.

ÖRSY *(színtugy)*

De ugy van.

GALÁNTHAY

Ugy látom, útunk itt elválík. Én
Az udvaré vagyok; megértem a
Császár magos célzásait; s velök
Haladni kész, pártjára állok. Ezt
A szót, ha szükség, tettel is beváltom.
Ti mit teend k lesztek, nem tudom.
Nem kérdem. Én megyek; sem így sem úgy
Részt nem veend mozdulásitokban.
Azért maradhatunk barátok.

DETREK Y

Én

Velem nem.

ÖRSY

Én velem sem.

GALÁNTHAY

Ugy talán

Egymás nélkül is elleszünk. – Urak,
Isten velünk.

(hidegen el)

DETREK Y

Hogy ily magyar is lehet!

ÖRSY

S az ország méltósági közt!

DETREK Y

Ugyan derék zászlós ur!

NÉMELYEK

Szégyen, és

Gyalázat.

GHYMES

Óh barátim, hagyjuk ezt.

nyugaton növelkedett; javát
Külföldön ette kenyerének; én
Készen valék rá. Ámde minket ez
Nem tántorit. – De szólljatok, mi lesz
Most már teend nk?

DETREK Y

Én egyet tudok:

Az ellenállást, ez aranypecséttel
Szentelt jogunkat! –

GHYMES

**Elfelejtéd-é,
Hogy e jogát föladta már hazánk?**

ÖRSY

**Korállanám is. A császár, hiszem,
Hogy jót akar; csak utját véti el.
Ha tiszteletlen szólltam ellene
Imént: – csak a herceg csikarta ki.
Én tisztelem; szívében bízom is,
S eszébe? még inkább. Menjünk elébe
Sérelmeinkkel; nem lesz tán nehéz
Meggyezni t, hogy e hazában ez
Egy szó: a törvény, minden hatalom
Fölött hatalmas.**

GHYMES

**Vajha légyen úgy'
Én nem remélem.**

EGY UR

Én sem.

GHYMES

**Hasztalan
Szó ott, ahol el re készen áll a
Határozat.**

ÖRSY

**Kardodra bízod-é
Te is az ügyet, mint ahol(sic!) öcsénk?**

GHYMES

**Nem, én id túl várok. felsége
Elbb, utóbb belátja, hogy hibás
Az ut, min indult. Vagy ha nem is:
Ember halandó, nemzet halhatatlan.
Ember siet, nemzet vár. Várni hát,
Sem ellenállva, sem segítve: im
Politikám.**

DETREK Y

**S a föld nem ég alattad?
Nem érzed-é drágának a napot,
Mely a hazátul hasztalan veszett el,
Pótolhatatlannak?**

GHYMES

**Kinél a jog
Mely el nem évül – annak fegyverét
Nem bántja rozsdá. Így mi várhatunk.**

TÖBBEN

Mi várhatunk.

ÖRSY

**Való. De a kérelem,
Mely csak kísérlet, nem kockáztató.**

GHYMES

Igaz. S az ellen nincsen is szavam.

Háromfelé oszolnak nézetink.
(A hercegét, mely épen ellenes,
Nem számítom.) S e három összefér, szép
Egymásutánban. Kérjünk, bár magam
Attól sikert nem várok. Azután
Várjunk. S mid n a t relem szakadt
Fonálait keservesen bogozza,
S nem bírja összekötni: ám legyen
A legutolsó próba – a tied,
Gróf Detrek i. – Csakhogy akkor, a
Vérkocka gördül – mely, hol áll meg és
Hányat vet, arról semmi jóslatot
Nem olvasunk a csillagokban. Így
Egymásután. – Akarjuk?

MIND

Ugy legyen.

DETREK Y

Jól van barátim. Bölcsőbbek ti, mint én!
Szeréntetek legyen. Ti véletek
Én kérem, várni kész vagyok, s ha mindez
Hiába lesz, ha szál gyertyátokat
Körömre égetétek: fogtok-é
Ti is velem harcolni? *(Hallgatás, szünet.)*

Hallgatás? Így

Nincs viszonyosság! Én tivéletek,
S ti nem velem?

ÖRSY

Mély a jöv , ne bánts!d!

A mult beomlott kutgödör, bel le
Tompán jön a hang; a jöv pedig
Fenéktelen, hiába mélyibe
Kiáltanod: vizhangot az nem ad.
De holnap úgy, mikép ma, mit hazánk
Szüksége kér: meg nem tagadjuk azt.
Ha szót, ha néma fájdalmat, ha vért.
Im erre esküszöm.

MIND

Mind esküszünk.

DETREK Y

Nyugodt vagyok. Most haza hát. Reánk
Néznek, mit lünk várnak a megyék.
Vigyük meg a hármasszót nekik.
Ez: kérni, várni s aztán –

GHYMES

Semmi több!

Most még csak eddig tart.

DETREK Y

A sor kerül,

Bár ne kerüljön!

ÖRSY

Adja Isten!
GHYMES

Amen.

DETREK Y

**Isten velünk. Oszoljunk. Siet s
A haza ügye. S aki abba jár,
Az nem pihenhet. Én megyek.**
MIND

Mi is!

(Kölcsönös üdvözlések, kézfogás stb. Mind el. Ghymes az ajtóig kíséri. Mid n egymaga visszatér; Ilona, ki ezalatt a mellékajton bejött, szemben áll vele.)

GHYMES (meglepetve)

Te itt?

ILONA

**Elég é annyit mondanom:
Hallottam egy szóig beszédet,
S megyek.**

GHYMES

395 Hová?

ILONA

**Sorsom nem engedé, hogy
Soká legyek vendéged.**

GHYMES

Úgy? S hová sietsz?

ILONA

— Az udvarhoz.

— **GHYMES**

— Mi hallok?

— **ILONA**

— Bécsbe.

— **GHYMES**

— Mit!

— A Szodomába, mely el bb-utóbb

— El fog süllyedni, mert a büntetés

400 — Nem késhtetik; s isten haragja majd

— Eléri mind, ki ott lesz!

— **ILONA**

— Csöndesedj!

— Talán az isten még nem adta ki

— Itéletét, másíthatatlanul,

— Láng-angyalának. Tán lehet menekvés!

405 — Öt igazért talán megtartja még

— Ez elveszend városát az Úr!

— **GHYMES**

— Öt igazért? De léssz e annyi bár?

— **ILONA**

— Az Úr irgalmas. Benne bízom én.

S mint Jette **Isten** lánya, kész szívvel megyek

410 — Az áldozatra.

— hogy bármit beszélend

426 Fel lem a világ,
———— GHYMES
———— Megrémítsz.
———— ILONA
———— Atyám! —
———— Mert szívem így nevez – nem tudtam úgy
Elmenni, hogy ne hagyjam senkinél

ILONA
———— S talán
420 — Jobb, hogy nem értesz. Férfi vagy, s a n-t
———— Mely férfi érti? Nektek kard s paizs, –
———— Nekünk mi fegyverünk van? – ~~S mint mi nem~~
———— Bírjuk föl gyöngé kézzel kardotok?,
———— Ti sem bírjátok a mi fegyverinket!

GHYMES
Nem akarám **kérdeném**
Kérdezni célod. **Célod' továbbat;** Megbíznam szived
Érzületében...

GHYMES
Óh!
475 Te vagy ez a merész zarándok? — Gyöngé lány!
Most értelek. Te ama szerelem
Nevében veled kényszeríteni –
ILONA

Igen.
———— Mért mondasz annak? Én magyar leány
———— S azon fajbul való vagyok, mely a
———— Rozgonyinókat s egri hölgyeket
———— Szülé. Csak áldj meg.

———— GHYMES
———— Kelj föl.
———— ILONA
———— Akarom,

480 — Hogy áldj meg.
———— GHYMES
———— Én, ki szent s pap nem vagyok?
———— Az isten áldjon meg! A magyarok
———— Nagy istene. *(kezét fején tartja)*

———— ILONA *(fölkel)*
———— Elég. Isten veled.
———— GHYMES
———— Megállj. Mi célod? Tudni akarom.
———— Atyád vagyok; s követelem.

———— ILONA
———— Ne kérdj.
———— GHYMES

485 — Felelj.

————— ILONA
————— Elég volt annyit mondanom,
————— Mint mondtam, hogy megérts.

————— GHYMES
————— Elég? Amit
————— Megértheték, inkább aggályt szül—
————— Mint nyugtató.

————— ILONA
————— Halld hát —
————— GHYMES

————— Üljünk le addig,
————— Foglalj helyet.

ILONA
**De bárhová megyek: lányod vagyok.
Mért e kitér válaszok? – Hová?
Valljon, ha én kérdek, nem fogsz-e te
Szintügy felelni?**

GHYMES

Kérdj.

ILONA
————— Fél lábam útba van,
490 — S rövid leszek. — Remélhet — e még, **Van-é remény**
Hogy József enged, és hazánk jogát
Elismerendi?

Nincs. Vak , s makacs.

**Csak biztatám magam s barátimat:
De azt hiszem:** jogunk fényét saját
Agyrémit I se látja;

514 Nem! — az embert, a valódit **is**
Képes szeretni; szenved t kivált.
S nem szenved -é a valódi ember?
Tud szeretni aggot, gyermeket,

Hah!

534 — Én e szerelem
Nevébe' kérem t le, szent hazám
Üdvét, jogát. — **Mosolygasz? Óh, miért is**
Szóltam? Hiszen te férfi vagy, – s a n t
Mely férfi érti? – Nektek kard s paizs,
Nekünk mi fegyverünk van?

De (asszony ebben is) nem tudtam úgy
Elmenni, hogy ne hagyjam senkinél
Kulcsát jöv mnek; mellyel, hogyha majd
Alázva, rágalomborítva állok,

545 Nem szólsz? Ne félj! Gróf Szécsy Ilona
Szeretni tud. – De **tudni fog, ha kell,**
Meghalni is. Isten veled, ha már

**Szívembe' kétkedel, áldásodat
Nem kérem.**

GHYMES

(érezékenyülve karjaiba zárja Ilonát)

Óh, leányom! A nagy Isten

Áldjon meg!

ILONA (az ölelésb / kitépi magát)

Ezzel védve van fejem,

Isten veled.

GHYMES

(Ismét megragadja kezét.)

Nem, nem bocsátlak el.

550 Ez rült tervr l mondj le.

A 2. változat új, rövid jelenete következik:

ROSENBERG

Nekünk barátom szintoly ellenünkre

Van mindez, mint a magyaroknak.

MEERSTROM

Óh,

Mi még többet veszíthetünk!

ROSENBERG

Való.

A befolyást az udvarnál, kivált az

Uralkodó kedélyire. S nekem

- Ki nélkül egykor egy lépést se tett -

Hallgatnom és türnöm kell.

MEERSTROM

Én ezer

Tallért veszitek!

ROSENBERG

Hátha nem! Talán

Mind helyrehozható még.

MEERSTROM

Ime, nézd!

Ez "sua forma" elbocsáttatásom:

A drága "sine cura" odavan!

ROSENBERG

Tudom, tudom. Nem úgy értettem.

MEERSTROM

És - ?

ROSENBERG

Barátom, új segélyünk érkezék,

Honnan nem is reméltük. Egy magyar

Grófné -

MEERSTROM

Hogyan?

ROSENBERG

No, hosszú volna mind

Azt elbeszélni. Egy csinos kaland,

**Valami régi, elfeledt amour.
Elég a' hozzá, Bécsbe jött s a nagy
Világba lépni készül. Szerepet
Játszodni; a császárt megint maga
Körébe vonni, megláncolni és
Ugy hatni rá, mint a magyar érdek
Kívánja.**

MEERSTROM

A mi érdekiünk egyéb.

ROSENBERG

**A mi legels érdekiünk egyéb.
Utjába egy követ taszítani, bár
Honnan vegyük. Megtántorítani t
Egyszer, csak egyszer. Akkor a mienk.
Halld tervemet. méltósága Thurn
Grófné neked nagynénéd. Nem sokat
Mondok: ha azt mondom, mit kimond,
Megáll; hová elmegy, tódul az
Egész világ. Magyar grófnéket egy
Kissé föl kell kapatni; adni kell
Kezére, míg bemámorítja -
Felsége szívét; ez ha ingadoz
S határozásin egy kis bréche esett:
Lesz rá id , grófnénkat a magosból
Alátaszítani. Értesz?**

MEERSTROM

Teljesen.

ROSENBERG

**S elvállalod, hogy megnyered nekünk
méltósága, nagynénéd segélyét?**

MEERSTROM

**Azt biztosítom. mindenre kész,
Hogy mindez itt másképp legyen!**

ROSENBERG

Derék!

De j nek is. S e morgó medve! – Csitt.

27 De ezekhez! jól teszi, ha irgalmatlan! – Hahaha! *

**Mi jut eszébe, tábornagy. Ily kitör nevetés –
De ki ne nevetne! Mi jut eszébe? hát az jut**

* A pályam és a 2. változat felcserél két színt, itt a Ghymes várában játszódó jelenet el bb van, ezért következnek most a kisebb sorszámok!

**eszembe, minek ma egy hete tanuja valék.
Hahaha, most is nevethetném, ha rá gondolok
arra a pitoyable képre, amit Sonmenthal
bányaügyi referens ur vágott, kit a császár
egyszerűen elcsapott, igen, elcsapott – mert kisült
róla, hogy iskoláit sem végzé, filozófiát sem
tanult (nohisz, isten bocsássa meg! az nem
lett volna még baj), de mértant és ásványtant**

sem, és az már baj! és soha életében, bányaiügyi referens létére, egy bányát sem látott. Hahaha. Elcsapta biz' azt az én Józsefem.

MEERSTROM

Szörnyűség!

LASCY

Mi? Hogy elcsapta? Hát még Winterné asszony - nagysága! Akinék, mint maga mondta, egy urficskája és két kisasszonykája van, kiknek kegyelmpénzt kért. Urficskája! meg kisasszonykájji! Nevethettem, mikor a császár azt mondta: nekem Is volt kisleányom, de meghalt szegény. Hahaha!

(Lascy vonakodás után leül a kandalló el tti székre. Rosenberg mellette áll. József a nyitott ajtó felé megy, melyen éppen Sonnenthal j. Kezében kérelemlevél. Mélyen meghajítja magát. A császár elveszi a kérelemlevél, s az aláírást megnézi.)

——— Sonnenthal? Bányaiügyi referens?

——— Nos, mit kíván?

——— SONNENTHAL

——— Felség, a legnagyobb

——— Méltatlanság esett személyemen.

——— JÓZSEF

——— Az istenért —?

——— SONNENTHAL

——— Elmozdítottam és

295 — Megtudható ok nélkül.

——— JÓZSEF

——— Várjon ön.

——— *(Az asztalhoz megy s egy nagy könyvet fölüt.)*

——— Sonnenthal. Itt van. Képtelen, mer —

——— Tudatlan —

——— SONNENTHAL

——— Óh, felséges úr —

——— JÓZSEF

——— Soha

——— Egy bányahelytt se volt —

——— SONNENTHAL

——— *(zavarral)*

——— Igaz.

——— JÓZSEF

——— Nem is

——— Végezte iskoláit. Nem tanult

300 — Bölésészetet — no, az nem volna baj! —

——— Se szám, se természettant. — Már a baj!

——— *(A könyvet becsapja s Sonnenthal elébe áll.)*

——— S való-e?

——— SONNENTHAL

——— Felség, nem tagadhatom —

——— JÓZSEF

— S személyeden méltatlanság esett?
— Nem volt-e méltatlanság: annyi évig
305 — Bért húznod, azt nem érdemelve? — Menj.

SONNENTHAL

— Felséges úr, felséges anyja —
JÓZSEF

— Jó volt, nyugodjék! — Én igaz vagyok.
— Mehetsz.

(Sonnenthal, zavarodtan el. Vinterné j.)

— Ki j? — Mi tetszik, asszonyom?
VINTERNÉ

— Kegyelmes úr, felséges úr, dics—
310 — Császár, kegyelmét térdemen —
JÓZSEF

— Ne, ne —
— Keljen föl, asszonyom, s csak röviden.
VINTERNÉ

— Felség, a férjem, már csak néhai
— Vinter tanácsos úr, felségedet
— Tizenhat évig h-n szolgálta és
315 — Halála által, ah, segélytelen
— Hagyá családját.
JÓZSEF

— Úgy? — Hány gyermeke
— Van, asszonyom?
VINTERNÉ

— Két úrficskám, meg egy
— Kisasszonyom.
JÓZSEF

— Ah úgy, kisasszonya?
— Volt egy leánykám nekem is; de már
320 — Meghalt szegény. És úrficskái, mily
— Id-sek?

VINTERNÉ
— Húsz, s tizenhat évesek.
JÓZSEF

— Azt katonának íratom. Emezt
— Az ipariskolába.
VINTERNÉ

— Óh, de felség,
— Családom snemes.
JÓZSEF

— Van birtokuk?
VINTERNÉ

325 — Nines, fájdalom, — de rangunk —
JÓZSEF

— Titulus
— Sine vitulo. Leánya mit tanult?
VINTERNÉ

— Tanulni? — Semmit —

— JÓZSEF

— Dugja össze hát

— Kezét, ha úgy megélhet, a kisasszony.

— Bocsánat, asszonyom, id m rövid.

— VINTERNÉ

330 — Felség, s vigasztalan bocsát el?

— JÓZSEF

— Óh,

— Már szinte félek ily nagy rangu n t

— Valami csekélységgel megsérteni.

— Móját fogom találni. — Más jöhet.

(A császár int. Vinterné bámulva el. Hóra j. Magos, piros, fiatal arcú, szhajú ember, oláh ruhában.)

— Günther! — Ne hagyj felednem. Húsz forintot e

335 — Nagyságos asszonynak. — Ki e derék

Alak? Ki vagy? Hogy hínak? Nemzeted?

ROSENBERG

Ön igen jókedvű ma, tábornagy. Nem tudom, ki fog utoljára nevetni?

ROSENBERG

58 — S ugyan mit?

LASCY

— Azt a császár el tt fogom megmondani. —

60 — Hát mögött senkit sem szeretek bántani.

Hogy magát nem kiméli! Hogy tulságos mohóság, mellyel magát dics m vének feláldozza.

ROSENBERG

Ugy! nem mást?

LASCY

S ugyan, mi mást találhatnék! —

ROSENBERG MEERSTROM

Hátulsó lépcs n, — a császár!

S miért?

LASCY

Mivel magát

Felséged így meg rli. És mi haszna?

Nem tudja még a gazda-régulát?

165 — El bb vetés,

Folyvást! Akarva tenni mindent — s nem tehetve

— akarva mindent tenni, nem

Tehtve Semmit! S **most, hogy** mikor fölpattan a zsilip,

185 **Fölpattan: óh,** Ti rá akartok parancsolni **rája,** hogy

Ne zúgjon az ár!

— LASCY

— De csak ne menjen a

— Sziklának! Ott porrá törik, s fehér
— Szikrákba párolog fel. Istenem,
— Tegyen felséged! Hívatása szent,
190 — Dies —, magos! De várjon rá id — t,
— Szép sorba!

(Kaunitz j)

KAUNITZ

Felség, a magyarok –

JÓZSEF

**Várnak reám, ugy-é? Csak várjanak,
Ugy sem lesz édes, amit hallanak.
Várhatnak! Ugyis azt mondák, ha jól
Hallottam. Én nem várhatok, Kaunitz,
Nem, Lascy, én nem várhatok. Úgy, úgy!
Aratni akarok, nem vetni csak;
S a palotában, melyet építék:
Még lakni is kívánok. Nem magam,
267 **Nem! népeimmel együtt.** Elhatározám
Széttörni, ...**

————— **JÓZSEF**

————— Mondtam, várni nincs id — m.
————— Aratni akarok, nem vetni csak!
————— S a palotában, melyet építék
————— Még lakni is kívánok. Nézd, van — é
195 — Európában ország, szebb, a mi
————— Ausztriánknál! Harminc millió!
————— Dús föld ! Gazdag! Múltja nagy, dies — !
————— Habsburg Rudolfot a történelem
————— Örökre fogja emlegetni. Nézd
200 — Mégis hová maradtunk! A világ
————— Rohanva megy, de minket fogva tart
————— A régi jó setétség! Nemzetek
————— Riadva kelnek, s mint egy férfi, állnak
————— A vész csatáin; minket annyi kis
205 — Darabra szaggat, ahányan vagyunk,
————— Minden vihar; szomszéd nem érti a
————— Szomszédot; ellenségnek nézi és
————— Egymásra tör; német, magyar, eseh, tót,
————— Horvát, olasz, szerb — úgy vagyok velök,
210 — Mint a tömérdek gyermek — apa,
————— Már nevöket se tudja, — annyi van!
————— Nem Lascy, itt fontolni sincs id —
————— Annál kevésbé várni!

————— **LASCY**

————— Tudja — é
————— Felséged azt: hogy akikért magát
215 — Eképp emészti, ellenségi mind?

— Kik lesve várják, hol botol, bukik!

— JÓZSEF

— Kik ellenségeim? Egyig ismerem;

— Azok: a vakság baglyai; kik egy

— Sugárra már visítnak; és azok:

220 — Az érdekek hernyói, kik mohón

— Falják a zöld levélt, míg benne tart,

— S ha nines, rakásra hullanak, még el bb

— Irtóztató göresökbe vonva rút

— Testök gyür it! Azok az ószer ség

225 — Nehéz elefántjai, kik csak egy helyen

— Tudnak taposni és elbukva ott

— Soha föl se kelnek... Ezek ellenim?

— LASCY

— Ne volna más bár! Ezek is s bizony

— Méltán! A császár nem kiméli és

230 — Ne is kimélje ket, jól teszi!

— JÓZSEF

— Mi hát a baj?

— LASCY

— Mi? Az, hogy nem csak k

— Felséged ellenségi. Nem csupán

— Rossz kelevény az állam teste; nem!

— Van ép tag is; s felséged arra is

235 — Irtó vasat fen. A sok dudva közt

— A cédrus is led ljön? Vesszen el

— Száz visszaélés; rendén van; de a

— Szent jog maradjon! Felséged pedig

— Mi nagy tervébe bé nem illik, azt

240 — Jog, nem jog, eltiporja. Példa rá:—

— JÓZSEF

— Tudom ne mondd! A magyar korona:

— LASCY

— Az is. De máson kezdem. Ami nem

— Felségedé: a földesúr jogát

— Jobbágya testén, telkén: elvevé!—

— JÓZSEF

245 — S te véded a rabszolgaságot?

— LASCY

— Én nem;

— De védem a tulajdon szent jogát!

— S akartam volna, hogy magunk, ha kell

— Mondjunk le róla, és ne más vegye el,—

— Mit nem adott; mert bár nekem a felség

250 — Adá, idegennek; hány van, aki azt

— El bb bírát, mint seid a trónt,

— Felséges úr!

— JÓZSEF

— S hát még a korona!

— Hibám, úgy-é? E régi kalpagot
— Hogy nem tevém fejemre?

LASCY

— Semmi gúnyt,
255 Felség! Királynak lenni szép dolog.
— S oly koronát, mit István óta nagy,
— Nemes fejek viseltek, bírni még
— Felséged is büszkén örülhet.

JÓZSEF

— Ej,
— Mióta lettél ily erős magyar?

LASCY

260 Ott voltam, apród síheder, mikor
— Pozsonyba, negyvenegyben, a magyar
— A „moriamurt” zúgta. Ott valék
— Minden csatában. És ha tisztelem:
— Ne is csodálja, Felség! — a magyart.

JÓZSEF

265 Másnak nem is felelnék: Lascy, — te
— Érdemlesz egy szót.

**Ma kedd ugy-é? s tíz óra már?
A kontrolor-gang telve, gondolom.
Ma szétmehetnek a jó bécsiék,
k megtalálnak máskor is: ma fenn
A trónteremben kell pompáznom. Add
Tudtokra ezt.**

372

Hátam is
Borsószik ez oláhtól! Mily setét
Boszú! min rajongás! *(magában)*
Magyarok
Kezemben a kés, nem vagyok fegyvertelen.
Vigyázzatok, ma még tirajtatok
Áll a szelid kegyelmet, vagy kemény
Kényszert akarni. *(fölríad)*
Óh uram, ne vigy
A kísértetbe! Isten óvjon ily
Iszonyu szükség! l. — Más jöhet. **Kaunitz jerünk**
A trónterembe.

KAUNITZ

Óh felség, legyen
Kiméletes!

Határozott leszek.

*(Az ajtó nyílik. Egy agg-vitéz jelenik meg; falábbal s mankóval. József, elébe siet.)
(El Kaunitzcal. A függöny legördül.)*

HARMADIK FELVONÁS

42 Jól látom én, de mélyebb és erősebb
Határozása. **Oh, nehéz tusa! (komornyikj)**

Ím köckára tettem

— Miatta mindent. A magyar leány

45 Ki negyven sere büszke, s szent hagyomány

..... s mit nyerek,

Ártatlanul, s tönkét eldobott

Nevem díjába? Semmit. Még ügyünk,

— Mint gálya, melyet száz kötél, esiga,

— Vonszol, taszít s a tengerre húzni nem bír,

55 Mert a homokban súlya megragadt: —

— Egyet se mozdul. Tán ma! Oh, remény,

Te napról napra csalsz, hizelgsz, hitetsz,

De csalsz megint! Ha most egy szál szakad:

— Más kötsz, bogozsz, míg azt is szeretetépi

60 A holnap. Oh, ma is van egy remény —

— Szálaeska. Günther... Eljön-e? Hoz-e

— Jobb hírt ügyünkre? És ha nem? — Ha nem,

— Enyém lesz a végpróba. Most! S ha még

— Most sem hajol, ha szívére — szerelmem

65 Az elme jégkérgét föloldani

— Nem volna képes; elhatározása

— Ha még ma is, ha végre is dacol

— Szerelmem s szerelme lángival:

— Örökre vége, — megadom magam?

70 S megyek, magammal víve szégyenem?

— Hazám! Az áldozat kész! A vitéz

— A haremez — nem vérzik jobban el,

— Nem örömeosebbs — s ah, nem oly hiába!

— El, kishit — ség! Veszve semmi sines,

75 Még a remény sines. — J — nek, — istenem!

A 2. változat új jelenete:

Mi ez? Már j — nek? Ily korán?

KOMORNYIK

Méltóságos grófné, egy fiatal főtiszt

Ohajtana méltóságod el — tt megjelenni.

ILONA

Neve? Névjegye?

KOMORNYIK

Nem adta át.

Méltóságoddal akar beszélni csak.

ILONA

Ki lehet? Tiszt? Talán a császár küldi.

Vezesd be s hagyd magunkra.

(komornyik el)

Tán nem jöhet ma s arról értesít.

(gróf Szécsy Péter j)

Te! Péter itt! Bátyám, isten hozott.

SZÉCSY

**Kisasszony! Asszonyom! – Nem is tudom
Mikép nevezzem úgy, amint leginkább
Megilleti.**

ILONA

Mi ez? Péter, te rég

Ohajtva várt testvér! Mi hang ez?

SZÉCSY

Óh

**Grófné, a testvér-kötélék – szül k
Után ered. S gróf Szécsy Péter engem
Kitagadott s megátkozott. Talán
Ha élne most, lányának tiltaná meg,
Hogy nevét viselje.**

ILONA

Istenem!

SZÉCSY

**Csak nézze grófné e levélt. Igaz,
Hogy névtelen. De én utána jártam,
S tartalma, meggy z dtem, hogy való!**

(levelet ad át, melyet Ilona megindulással olvas)

ILONA

Irtóztató!

SZÉCSY

Azért irtóztató,

**Mivel való. A grófné sem tagadja!
Gróf Szécsy Péter nagy magyar vala,
S engem, fiát, megátkozott, mivel
Császár zsoldjába álltam, akít
Gy l lt; pedig nyilván, a napvilág
El tt; viseltem büszke kardomat,
És átka erre rozsdát nem vetett,
Mint nem homályt ez, a magyar nemes
Házára. Mindegy, megátkozott,
Csak mert a császárt szolgáltam. S ugyan
Mit szólna most a büszke ur kegyedre,
Ki szint' azon császár rimája lett,
Akinek én a katonája lettem!**

ILONA

**Óh könyörülj! Vagy gróf ur, ön nemes,
Lovag – s egy asszonyt ily könyörtelen,
Gyöngédtelen sért.**

SZÉCSY

Ugy-é, asszonyom,

**Gyalázatosnak lenni, az szabad,
De a gyalázatot nevén nevezni
Gyöngédtelenség, nem lovaghoz ill !
Óh, én nem is feledtem volna el**

Az illetet, melyet szép asszonyok
A férfiaktól méltán várnak. Ám
Atyánk után a törvény engemet
Elvett jogomba visszaállított,
S most már a Szécsy háznak én vagyok
Feje. Becsületének re én
Levél. S a névnek, melyet negyven s
Mocsoktalan hagyott rám, tartozom:
Hogy azt tegyem, mit tenni fogna köztünk
A legrosszabb is. Grófné, tudja meg,
Holnap leoldom tisztí kardomat,
Mely oly kevéssé tűr gyalázatot
Mint s magyar nevem. Kegyed pedig
Tegyed le a nevet; én nem leszek
Császári szolga; Ön legyen tovább is
Császári kedves.

ILONA (*magában*)

Óh szívem, ma még
Csak még ma ne szakadj meg. Ily közel
A dönt pillanathoz: szörnyű volna,
Meghalni így a szégyensúly alatt.

SZÉCSY

Grófné, ha nincs ellenvetése, most
Eltávozom. Ha itt bevégezi
Majd szerepét, Zarándi birtokunk
Szolgálatára áll. A nagy világtól
Távol van az, s oly csöndes és sötét
Mint egy kolostor. (*hidegen el*)

ILONA (*szünet után*)

Óh! hazám!

Meg birtok-e fizetni mindezért?
Van-e elég ár megfizetni egy
Ily megalázást? A magyar leány,
Ki negyven sre büszke

- Nevem
- 49 Bécs ajkain forog; becsületesemre
Otthon keresztet róttak; **a saját**
Testvérem eltaszit, kiátkoz és egy
Igazoló szóm sincs. De mit nyerék,
51 Artatlanul, s t önként eldobott
Nevem díjába? Semmit. Még ügyünk,
Mint **hajó, mit szél s vitorla helyt'**
Csak jó kívánság s gyöngye ima hajt –
Egyet se mozdult. Tán ma! Óh, remény,
57 Te napról napra csalsz, hizelgsz, hitetsz,

- 120 – Ma kell, ma még
t megaláznunk.

THURN

Meerstrom, az öcsém
Azt mondja, még ne! Még nem érte el
Diadalának végpontját. Ne még,
Ha felsége a hálóba ment
Egészen, - akkor!

143 A két selyemhernyót akartam el-
Kergetni. **rizkedjék t lök. E**
Rút állatok, harapni nem levén
Foguk, benyálazzák kezét s az is
Undort szül. Úljön mellém; ez!

240 Csak mulassanak
Szép hölgyeim! *(Lascyhoz)*
Nézd Lascy ezt a n t!
Mi szép! egy égi angyal, földi testben!
Nem kopog-e láttára vén szived?
Mint e hideg szív itt? - De tudod-é:
Nekünk szolgál a bátyja. - is a
Táborba lesz, gondod legyen reá.
LASCY
Szolgált csak. Épen most veszem hírét,
Hogy nyugalomba megy.
Mit? rnagyi
Ranggal? -
LASCY
A nélkül.
S mely okon
LASCY
Ki tudja?
De különöst susognak. Bosszúból
A húga végett.
Hah.
LASCY
Egész világ
Felséged ágyasának véli t
S a grófot ez fölingerlé.
(bosszusan)
Elég!
Szolgáim is csak hagyogassanak
- És ily silány okokbul, el! - S hová
Ment a nemes gróf?
LASCY
Hazament magyar
Országi birtokára.
JÓZSEF
Hah, ha még
Az atyja nyomdokába lép! A vén Ghymes
S a büszke Örsy jó preceptorok
Lesznek neki. S ha Detrek ivel

Pajtás lehet : – no majd meglátjuk! Eh
Rávárok. – (elfordul)– Aha, Kaunitz! Ön is itt?
MEERSTROM EGY UR (halkan egy hölgyhöz)
Csak nézze nagysád, mily kevély,

264 Szegény *törökben*. hogy könnyen *törik*,
Holland belgában, **hogy hol lánglobog**
Az csak lidérc s parázsba hull tüze;

..... felsége nagy
Haragra **lobbant** gyúlt és rendelést adott:
.....Most rájok csapom
Ajtómat: ott **kün** ~~kinn~~ kiabáljanak.”

ILONA

felsége azt hiszi:

Ha **kün** ~~künn~~ kiáltnak: itt **ben** ~~benn~~ érzeni
Nem fognak!

298 – Nem riadhatok

Attól se vissza **már, ha emyit**
Áldoztam érte! (fen) Günther úr, nagyon
Sokkal vagyok adósa,

MEERSTROM

(Thurn és Khevenhüllerhez)

E kis

Titkár nekem egész mulattatás;
Mily eped , mily édeskés! Csak azt
Csodálom, a grófné miképp fogadhat
Ily széptev t!

THURN

Min idylli vagy!

Nem mindegy az ilyennek?

KHEVENHÜLLER

Jó; de nem

Mindegy talán a császárnak! Nekiünk
Jó víz lesz ez malmunkra még.

MEERSTROM

Nagysád, parányi türelmet csak!

KHEVENHÜLLER

S kit l

Várunk vezényszót? Szinte talpam ég
Mi így csak conspirálunk s végre is
Más kapkod el minden jobb szerepet
Orrunk el l

MEERSTROM

Még jobb, ha ily szelid

Kezek kimélve lesznek az er sb

Aktiotul, és a cél elérve lesz

Anélkül is.

KHEVENHÜLLER

De mégis, – én –

ILONA

Ah, úgy?

(csíp sen)

Nincs ellenére tán Nagysádnak ez?

336 **Vagy** tán nem is tudá? Óh, hallja csak –

463 Kitörlöd störténetét? **Te vagy**
Ki egybecsünek állitád a vért,
Mely hont szerez, s a szolga veritéket,
Mely földet öntöz, hogy magot teremjen:
Mid n egyenl vé t d a nemest
S parasztot? – Oh mondd! Ki meg-

———— Bontod határit?– Mondd: ha nem te vagy!

465 S imádni foglak ez egy szóért! – De nem;
Hallgass – mivel Te vagy, te vagy – s gy löllek!

———— JÓZSEF

———— S k

Nélk led is ne aggódj, szorgosan

———— Beteljesítik ezt a hivatást!

ILONA

Nem szólok én hazám törvényir l,

Nem védem én tiport jogát; ahoz

480 Zord férfiszó kell. , igazad van; én **Én nem is tudok**

Hozzá. Igaz; hisz én leány vagyok,

De jól jegyezd meg ezt, magyar leány;

.....ki bár tudatlan, egyet

———— Tud, hogy honát szeretni kell. S ha még

———— Jobban szeretne téged, mint szeret

485 E szív. Kitépném, hogyha nem gy lölne;

———— És volna rá okom, van rá jogom.

———— Nézd csak: mit áldozék szerelmemért,

———— Szerelmedért! Szepl telen nevem'!

S hazámban a leányok, elven is

Jogismeret nélkül is tudnak a

Hazáért lelkesülni: a hazát

Szeretni, érte halni is, ha kell.

Dobó leánya törvényt nem tanult,

És Rozgonyiné nem vitatkozott,

De vívni, halni készek voltak.

Kész vívni szívem is; magával is

Fölötted, kit szeret s gy löl. S ha még...

Szepl telen nevem'!

Melyet holnap le kell már tennem, úgy

Parancsolá a Szécsy-ház feje!

— Nem láttad itt e grófnék megvet—
490 — Fintorjait? — De úgy akartam. — k
— Hiszik s higgyék, hogy ágyasod vagyok,
— Egy Szécsy grófné, esászár ágyasa!

501 Olajt zúdítani. Bécsbe feljövök —

JÓZSEF

Ugy-é? — El re tervelt számítás!
Egy magyar ármány? egy komédia?
Oh asszony, asszony! ki mikor szeretsz is,
Nem csalni, nem tudsz!

ILONA

Óh, ne érts balul,

Hallgass ki végig — Bécsbe feljövök:
502 Itt közeledben élni, égni, és

578 S már szinte bánom, hogy nem általunk
Történt!

KHEVENHÜLLER

Ugy-é megmondtam, óh miért
Nem is siettem!

MEERSTROM

Várjuk el!

NEGYESEDIK FELVONÁS

127 Ma még lehet engedni; még szabad.
— Mert hogyha most nem, nincs többé visszalépés;
— S aztán — a felséged-becsületéért

Ma kérnek még a magyarok; ha majd
— S az is lessz! — követelnek: akkor a
Felség becsületéért **én magam,**
Én nem fogom engedni, bár egész

131 Ausztriánk **utánna** omlik is.

*(Ajtó nyílik. Tizenkét magyar f úr, gróf Ghymes Miklós vezérlete alatt j . Köztük gróf
Órsy, az ifju gróf Detrek i és gróf Szécsy Péter: — József író támlájához dülve,
mozdulatlan várja be ket. Kaunitz mellette áll balról.)*

JÓZSEF

175 Beszéljetek.

GHYMES

Felség. **Másodszor is**
Jövünk a trón elé; alázatos, de
szinte szóval. Mert magyar hazánk

S most mélyen sújtva **sulytva**, csak
Mint egyesek, — bár tudva, hogy szavunk
A hallgató hazáé, állunk itt: — atyánk,
185 — Királyaink utóda színe el tt;

——— Törvényeink nehéz sérelmeit
 ——— Hozzuk föl panaszul a felség elé,
 ——— Ki azok réül hivatva, most
 ——— Saját jogát tapodja bennök el.
 190 ——— Nyelvünk panaszát, mely tördelve rezg
 ——— Hogy számüzötten kell bolyongnia
 ——— A Kárpát alján, hol sok századig
 ——— Virult s a törvényt zengte hantjain.
 ——— Személyeink panaszait, nemes
 195 ——— Létünkre, kik már már odajutánk,
 ——— Hogy házainkat — a nemes telek
 ——— Dies jogát gúnyolva, — szám alá,
 ——— Földünk határit holdak s lánc szerint
 ——— (Óh, a valódi jelkép!) — íraták.
 200 ——— De, óh, mi ez mind, minden bánatunk
 ——— F kútfejéhez? — A felség feje
 ——— Még koronátlan, — störvényeinket
 ——— Esküje még meg nem peesételé!
 ——— S t, koronánkat, István szent jelét
 205 ——— Mely annyi vészben óvta, mint ereklye
 ——— Hazánkat: azt is elvivék hazúl;
 ——— Jelül, hogy a jog, — melyet képvisel,
 ——— Nincs honn a honban s rejtve bujdokol!
 ——— — De mit beszélek? Sérelmink kinél
 210 ——— Lehetnek ismer sbek, mint királyunk
 ——— El tt: ki ket egyedül adá
 ——— S vonhatja vissza. — Felség, nem valánk
 ——— Keserüek. A gyermek, atyja el tt
 ——— Szelíden és bizalmasan beszél.

183 tudva, hogy szavunk
 A **hallgatásra kényszerült** hazáé,
Saját szivünk-sugallva szólalunk meg,
Miért soroljuk újra s újra el
Sérelmeink? Vért sebünk, kinél
Lehetne ismer sebb, mint azel tt,
Ki adta s vissza is vonhatja. Ám
Mindennap új sebbel tetézi a
Tegnap keservét. Most duló paraszthad
Pusztítja Erdélyt – és kezünkbe nincs
Fegyver megóvni a vért hazát;
Mert a hadakkal nem Országgy lés, a
Felség parancsol, s az pusztulni hagyja
Hazánk e szép részét, a gyilkosok
S rablók kezén. Felség irtózat ez,
Mely gyors segélyt vár. Itt-amott a nép
Zajg már, de még mi megbiztattuk a
Királyi kegyvel. Oh j jön nekünk
– Mely igazolja biztató hitünket –
Jó válasz.

JÓZSEF

Ugy-é? Baj ha van, segélyért
El nekbe jötök. Hol vagytok, mid n
Parancsainknak kell engedni? Még
Nem láttam ennyi jámborságtokat!

DETREK I

Felség, e szivtelen gúny – annak ajkán,
Kit I vigaszt reméltünk –

Mit! S te még
Vádolni mersz? – Mehetek. Majd ha láng
Borítja büszke palotáitok,
S szükségetek lessz a császárra, még
Nagyobb, mikép most: j jetek megint.
Mehettek.

ÖRSY *(térden)*

245 Óh felség! egy sz magyar,

286 Nem! Azt nem engedem. Csak érte is,
Péter **István**, neked futnod kell. Menj hamar,

355 — Csak nagy esalódást s örök élt — kint!
—— Óh, balga én! Ki elvetém a böles
—— Tanácsot: „Asszony semmit sem szerethet
—— Jobban becsületénél.” Balga és
—— B nös szívem! Magadba' b nh döl.

360 — Könyörögj helyettem, áldott Sz zanya!
—— S te, üdvözít — Krisztusom, te légy
—— Hív közbe'járóm. — Óh, légy érte is,
—— A b nösebbért! Nem, nem; — én vagyok
—— A b nösebb: ki meg nem sz ntem — t

365 — Szeretni, — s áldom, ah, gyilkos kezét!
(Az imázsámoly fölébe hajolva némán imádkozik)

399 Ágra véle! Majd
Onnan vicsorgasd a fogad!

ILONA

Gyalázatos
Zsivány! A császár kézirata volt,
Mit szertetéptél! Számot adsz ezért!

HÓRA

Hallgass –

(Késével leszúrja Günthert. Az összerogy.)

Igy elhallgatsz.

ILONA

401 Günther! te is **veszélybe j sz**. S miattam!

GÜNTHER

Hála! ég, neked,
Hogy ezt tudom! Most boldogan halok meg,
Mert a halál csak egyesít veled,
Kit l az élet elszakaszt! *(meghal)*

HÓRA

Óh!

Az átkozott leány! De nem hagyom
Magam kijátszni! Még szived piheg,
Még véred ég s enyém lehetsz!
(Ilonát át akarja ölelni.)

ILONA

409

Megállj,

Ne közelíts!

(egy oláh ijedten berohan)

OLÁH

Jaj! domnu, a magyar
Világ közelget. Már itt vannak a
Falú alatt.

SZALISZ

Hah! Nagy sereg?

OLÁH

Tömerdek,

Van legalább is tizezer!

HÓRA

Nyomorult

Százat lát egy helyett! Eredj Szalisz!
Tekints körül, szedd össze népemet.
Mindjárt jövök.

SZALISZ *(félre)*

De én szököm, ha úgy van.

(El. Az oláh csoport nagyobb része követi.)

HÓRA *(Günther hullájára mutat)*

Vigyétek ezt is. Menjetek.

(Elviszük a testet; Hóra csak maga marad Ilonával, ki ezalatt ismét térdepl jére borult.)

Magunk

Vagyunk csak itt. Szép gerlicém, jövel!

(Ilona felugrik. Hóra er szakkal átkarolja.)

Hiába küzdesz. A galambka szárnyát

Könnyen lefogja ám a saskarom.

(Ilona küzdés közben kiragadja Hóra kését tüss je mell l, s önszívébe üti.)

ILONA

414

Késelt a mérég! késed olda föl! *(lerogy.)*

HÓRA

Hah! e kevély leány.

(kíviül er s zaj hallszik)

Hallga! Magyarok,

Hallom szavok! *(körülnéz)*

Csak enmagam vagyok.

Hol meneküljek?

(kinyitja az ablakot)

**Erre még szabad
A tér! Sajnálom e leányt! S már
Kés .**

*(kinyitja az ablakot. Az ajtó ugyanakkor nyílik meg. Gróf Szécsy Péter, magyarok
tolulnak be rajta.)*

415 József! Hazám! Holtig szerettelek! *(Meghalt.)*

———— HÓRA

———— Meghalt! Mi kár! Szép volt s a vágy tüzét

———— Egy csókja sok lett volna oltani.

———— Tüzet lakának! Máglyán égjen el

———— Szép teste, hogyha itt nem éghetett

420 ——— H keblemen! Azonk l gyújtsatok

———— Három falut föl érte. Hadd legyen

———— Szép temetése!

———— GÜNTHER *(A halottra borulva.)*

———— Halva is mi szép!

———— Szebb mintsem élve! Mert el nem taszít!

———— HÓRA

———— Hát ez mit rjög? Kergessétek el!

———— GÜNTHER

425 ——— Óh, öljetek meg, irgalom ha van

———— Még szívetekben!

———— HÓRA *(Vad gúnnyal.)*

———— Nem kívánsz e mást?

———— GÜNTHER

———— Csak a halált.

———— HÓRA

———— Adjátok meg neki,

———— Amit kíván. A haldoklók utolsó

———— Kérése szent a keresztyén el tt.

430 ——— Pedig hisz az oláh is csak keresztyén!

———— *(Ilona hulláját és Günthert látvizik.)*

A 2. változat új jelenete:

ILONA

**Miért nem hagynak engemet
Meghalni nyugton?**

SZÉCSY

Hah! kés n jövök!

Ilona, rám nem ismersz?

ILONA

Ah, ön az

Gróf ur?

SZÉCSY

**Ne mondd így! Étedet jövök
Megmenteni s ha ezt már nem lehet:
Magammak legalább – bocsánatod!
Én küldtelek e szörnyü helyre! Óh**

De – reád ez iszonyú halált.

ILONA

Mért vádlod t? Hisz én mindenkinek

Már megbocsáték!

SZÉCSY

Nékem is?

ILONA

Neked

Még legkönnyebben, hisz te nem tudád

Mit téssz.

SZÉCSY

Szemem kinyilt azóta! Át

Láttam: mily áldozat volt, amelyet

Tevél hazánkért!

ILONA *(kezét nyújtja)*

Péter! köszönöm, hogy

Hazám' te is hazádnak nevezed.

Légy h fia!

SZÉCSY

Vedd arra eskümet.

ILONA

Jó. Már megyek. Isten veled. Sebem

Csöppet se fáj... Holtig szerettelek

József! Hazám!

(meghal)

SZÉCSY

Oh elhaló ajak!

E két nevet hogy összekötheted!

(a halottra borul. A függöny leesik.)

ÖTÖDIK FELVONÁS

Els szín: Magyarország. Egy megyei székvárosban.

(Utca, a megyeház előtt népcsoportozás. Gróf Detrek is több nemesj nek.)

A 2. változat új jelenete:

ELS NEMES

A sorozás sehogy se megy. A tiszt

Mérgébe, majd újját harapja le;

Száznyolcvanötbe l, még egyetlen egy

Vitéze sincs beválva.

DETREK I

Ez derék.

S hogyan?

ELS NEMES

No hát, valamire való

Legényeink az erd kön fülelnek.
Elébe csak a csonkabonka j .
A f ispány pedig felé se megy,
Azt mondja, föl van függesztve,
Felsége által a megyével együtt,
S addig nem ül helyére, míg csak az
Eloszlatott megyét is össze nem
Hívják vele. Azt mondja, megye nélkül
Nincsen f ispán.

DETREK I

Éljen! Örsyt I

Ezt várta épen.

MÁSODIK NEMES

Méltóságtokat

Szintén sorozzák odafönn?

DETREK I

Minálunk

Tán jó reményben – a megyét is össze
Gy jték. De bár herceg Galánthayt
Küldék fejünkre, megjárták velünk.
Megyénk, a visszanyert határozás
Jogával élve, azt határozá,
Hogy háborúra, pénzt, se katonát
Nem ad, – míg a király országgyűlést
Nem tart s azon megkoronázva nincs.

ELS NEMES

S mi lett bel le?

DETREK I

Szétoszlattak újra.

Mi haza mentünk – s még sincs katona.

(Egy nemes j .)

HARMADIK NEMES

Tudjátok, urak, mi ujság?

DETREK I

Nos?

HARMADIK NEMES

Ma jött

Uj rendelet a házadó iránt,
Amely kivételt a nemes telek
Részére sem tesz.

ELS NEMES

Szörnyűség!

DETREK I

De hisz

Ez régiség, nem ujság. Már talán
Két éve, hogy nyavalyganak vele,
De még olyan megyére nem találtak,
Mely a nemesség házait adó
És szám alá beírja.

HARMADIK NEMES

Ugy van, ugy,
De épen itt az újság; most ezért
Uj rendelet jött; s Galánthay
Herceg van abban mások' követend
Példányaul felhozva.

DETREK I

No's miért?

HARMADIK NEMES

Csahogy beállott falfest legénynek.

DETREK I

Hogyan? Nem értem.

HARMADIK NEMES

Hát saját kezével

Festé a számot büszke sei

Kastély-falára föl.

ELS NEMES

Ne mondja!

HARMADIK NEMES

Olvassátok föl, odabenn.

DETREK I

Dics !

A büszke herceg! Ezt még sem hívém.

Miféle zaj?

(Nagy csoport j , vállalkon hozzák gróf Örsyt.)

ÖRSY

Barátim, hagyjatok.

Megbénulok! Megfulladok. *(leteszik)*

EGY POLGÁR

Nekiünk

Csak Örsy gróf kell, f ispányul, t

Ismerjük el. S kidobjuk a megye

Házából a kormánybiztost.

NÉP

Igaz.

Ki véle onnan! Éljen Örsy gróf!

ÖRSY

Barátim, e zavargás többet árt

Mint sem segít, ügyünknek. Menjetek,

Oszoljatok haza; bizzátok a

Hazának ügyét a kegyelmes ég

Nagy istenére.

POLGÁR

Méltóságos ur!

„Segíts magadon, isten úgy segít” –

Ez régi példa!

NÉP

Nem t rünk tovább! Le

A biztosokkal

DETREK I

Látod bátya! Itt
Szó nem segít. Se kérés, t relem.
Ez már az én napom! Hogy oly hamar
Megérkezék: legjobban énekem fáj.

ÖRSY

Nem még, Ghymest ma várom. Szécsyt is.
Még egy utolsó próba – igazán
A legutolsó – hogy mondhassuk el
Mi megtevénk mindent! S ha ez se visz
Célhoz: mi akkor hallgatunk, te tégy!

DETREK I

Jó, bátya. Megnyugszom. Ne mondja senki
Hogy Detrek i önkényt t zbe fut.
Csak azt ne kívánd, hogy még egyszer a
Császár elébe menjek véletek.
El nem tudom feledni gunyoló
Szavát, a multkor. Aki úgy beszélhet
A szenved khöz: annak nincs szive
S ha van: kegyetlen, mint a tigrisé.
Ha b sz szemét még egyszer úgy reám
Villanni látnám, nem tudom, valyon
Fékezni én is tudnám-é magam!
De mindegy! Ugyis mind sikertelen
Menéstek és jövéstek! Várhatok
– Én mondom ezt most – mig rám j a sor.
Kezet reá, öreg! – Halljátok ezt,
Nemesek és polgárok? T relem,
Még egy kevésbé.

NÉP

Nem t rünk tovább!
A biztosokkal!
(A nép rendetlen csoportokban a megyeház felé tolong.)

ÖRSY

Oh szegény hazám!
(Gróf Ghymes Miklós és gróf Szécsy Péter a háttérben megjelennek. A zavargás egyre tart.)

145 Ez a nagyobb érvágás!” – így beszél.

JÓZSEF

Hah! Hóra! Mindég e szörnyü nevet
Kell hallanom. Setét vért I csepeg
Sok ezrek vérit l: közöttük
Egy piros sugár, világos mint a hajnal,
Az Ilonáé! Jaj nekem! Saját
B nöm halála! A tömeg kezét
– E durva bárdot – emelém föl, azt
Hívém, mi balgán, hogy bírok vele;
De ott zuhant le, hol nem akarám,
S azt zuzta szét, akit szerettem! Óh!
Irtóztatón bünhödöm; hisz ott is

**Hol ártatlan vagyok, kísértésben
Árnyéka. – Foltját el nem moshatom:**

147 **Mert** bár kegyetlenül törettem a
Kerékbe Hórát:

—————~~Hallgass!~~

Bár, ~~hogy~~ kegyetlenül törettem a
Kerékbe Hórát: ~~vád-s gyanú alól~~

—————~~Nem old föl engem: el nem ijedek!~~

(mintegy fölriadván)

**Ha! mit beszélek. Add
Az iratot. Hadd lám. – A nyomoruk!**

209 Felség, nem szives
Fülekre számított hír, amelyet
Hozok.

**Se baj! a többit I nem üt
El így!** Mi az?

313 Királyi esküvel pecsételendem
Törvényük', – alkotmányukat. Csak írd.

*(Az ajtó kétfelé nyílik. Kaunitz, utána Ghymes gróf, Örsy gróf s egy harmadik magyar
f úr két magyar f úrral belépnek. Az ajtó nyitva marad s a magyar követség
nagy számú tagjait engedi látni.)*

400 S bukásomat se ~~bánom~~, tiszta volt
—————~~Lelkem~~ a csalástól. Titkos célzatok

S bukásomat se **szégyelem. Csalástól**
A lelkem **tiszta**. Titkos célzatok

A különbségek kiemelésénél nem vettük figyelembe az eltér helyesírású alakokat,
amelyek egyébként megegyeztek, s az e/ö alakváltozatú (pl. fenn-fönn) szavakat.

